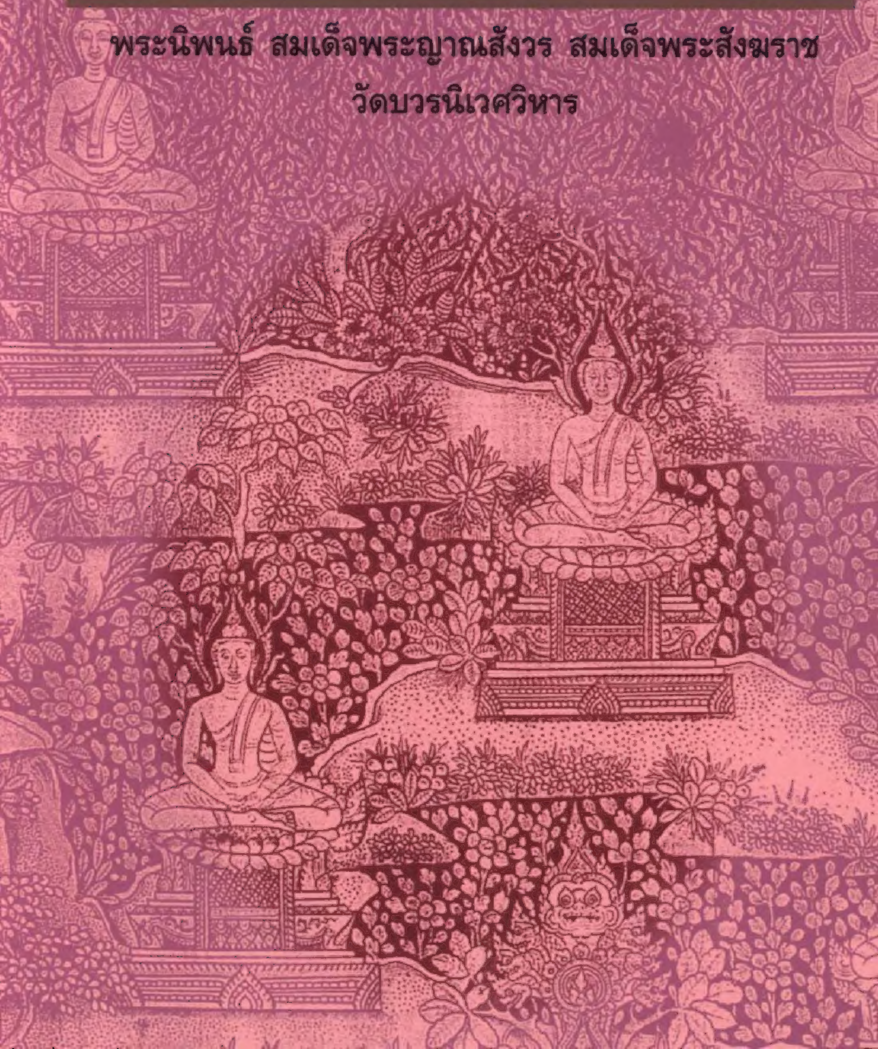
ชุดพุทธวิธีเพื่อความสุข

ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร

พระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศวิหาร

ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร

พระนิพนธ์
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร?

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)

ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร?.-- **พิมพ์ครั้งที่** 7.--

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553.

28 **หน้า**

1. **ธรรมะกับชีวิตประจำวัน**.-- **ธรรมเทศนา**.

I. ชื่อเรื่อง

294.3144

ISBN 974 580 797 4

พิมพ์ครั้งที่ ๗/๒๕๕๓ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายจิรายนต์ สังฆสุวรรณ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๒๙ หมู่ ๓ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา

อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐ ๒๘๐๐ ๒๓๗๓ ๔

คำนำ

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีนโยบายที่จะจัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนทุกระดับชั้น สามารถอ่านศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาได้โดยง่าย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดสันติสุขแก่ชีวิตและสังคม ทั้งจะเป็นการช่วยกันดำรง และส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรสืบไปด้วย

มหามกุฏราชวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า พระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดพิมพ์เผยแพร่ตามนโยบายดังกล่าว เพราะเป็นบทพระนิพนธ์ที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระครบถ้วนบริบูรณ์ และอ่านเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่านทุกระดับ มหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้เลือกสรรมาจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นชุด ๆ เป็นลำดับไป

เรื่อง**ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร ?** นี้ ได้ตัดตอนมาจากพระนิพนธ์เรื่อง**หลักพระพุทธศาสนา** เฉพาะส่วนที่แสดงถึง

ความสุขและประโยชน์ของชีวิต ตามหลักคำสอนและตามความมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาไม่ยาก และไม่ง่ายจนเกินไป ทั้งไม่ยาวและไม่สั้นจนเกินไปด้วย แต่ก็มีเนื้อหาเพียงพอที่จะทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ความเข้าใจในพุทธวิธีเพื่อความสุขของชีวิตได้อย่างดี

(พระมหารัชมงคลดิลก)

ผู้อำนวยการ

มหามกุฏราชวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

สารบาญ

ชีวิตจะเป็นสุขได้อย่างไร ?

ประโยชน์ของชีวิต

สิ่งที่ต้องการได้มาเกื้อกูลให้เกิดสุข เรียกว่าประโยชน์ ประโยชน์สำหรับเวลาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่าประโยชน์ปัจจุบัน (จากศัพท์ ทิฏฐธัมมิกัตถะ อัตถะที่เป็นไปในปัจจุบัน คำว่าอัตถะ แปลว่า สิ่งที่จำต้องการเพราะเป็นสิ่งจำเป็น แต่นิยมแปลกันว่า ประโยชน์) คนจำต้องการสิ่งใด ๆ มาเกื้อกูลจึงอาจดำรงชีวิตให้เป็นสุขและตั้งตนได้โดยชอบ สิ่งนั้น ๆ เป็นประโยชน์ทุกอย่าง มีเป็นต้นว่า

(๑) **ทรัพย์** ชีวิตร่างกายของทุกคนดำรงอยู่ได้ด้วยอาศัยได้เครื่องอุปโภคบริโภค หรือของกินของใช้มาเป็นปัจจัย (เครื่องอาศัย) เกื้อกูลทะนุบำรุง ของกินของใช้เหล่านี้รวมเรียกว่า โภคทรัพย์ (ทรัพย์ แปลตามศัพท์ว่าของที่ใช้ได้ โภคทรัพย์ คือของที่ใช้สำหรับกิน) เป็นประโยชน์ที่ต้องการอย่างหนึ่ง จำเป็นแก่ชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เครื่องประดับตกแต่งเรียกว่า อติเรกทรัพย์ แต่ที่เกินต้องการไม่จัดว่าเป็นประโยชน์

ทองเงินตราหรือสิ่งที่ใช้แทนเรียกว่า ธนทรัพย์ มีไว้สำหรับใช้ซื้อหาของกินของใช้เป็นต้น จึงกลายเป็นประโยชน์ขึ้น ทรัพย์เหล่านี้โภคทรัพย์เป็นสิ่งจำเป็นโดยตรง ทุกอย่างเป็นของต้องกินต้องใช้ จึงหมดสิ้นไปได้ จึงต้องแสวงหาอยู่เสมอ การแสวงหาเป็นการงานอย่างหนึ่ง เรียกว่าอาชีพ เพราะเป็นวิธีเลี้ยงชีวิต การอาชีพก็มีหลายอย่าง เป็นอาชีพในทางผิดอันเรียกว่ามิจฉาชีพก็มี เป็นอาชีพในทางชอบที่เรียกว่าสัมมาอาชีพก็มี พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แสวงหาทรัพย์ด้วยสัมมาอาชีพ

(๒) **ศิลปวิทยา** การแสวงหาทรัพย์ โดยปกติต้องอาศัยศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงจำต้องอาศัยเล่าเรียนให้มีความรู้ในศิลปวิทยาต่าง ๆ ความรู้ศิลปวิทยาเป็นเหตุให้เกิดสมรรถภาพในธุรกิจ เป็นแสงสว่างให้รู้ทางของธุรกิจนั้น ๆ เมื่อรู้ช่ำชองแม้อย่างหนึ่ง ก็ให้สำเร็จประโยชน์ได้ สมด้วยภาษิตในชาดกบทหนึ่งว่า “ขึ้นชื่อว่าศิลป แม้เช่นใดเช่นหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้”

(๓) **ยศ** ผู้มีศิลปวิทยาอันศึกษาดีแล้ว ทำการงานอันเป็นหน้าที่ดี ย่อมเลื่อนฐานะให้สูงขึ้นโดยลำดับ ย่อมได้ความเป็นใหญ่ในการงาน บริวารคือผู้นิยมนับถือและเกียรติคือชื่อเสียงก็ตามมา เหล่านี้เป็นยศแต่ละอย่าง ยศนี้ที่เป็นภายนอกเนื่องจากได้รับแต่งตั้งยกย่อง แต่ก็ต้องสืบเนื่องมาจากหลักภายในของตน พระพุทธเจ้าทรงนิยมให้มียศคือความเป็นใหญ่

เหนือความชั่ว สามารถบังคับตนให้ดีได้

(๔) **ไมตรี** การประกอบอาชีพเป็นต้น โดยปกติย่อมเนื่องด้วยหมู่คณะและถ้อยทีอาศัยซึ่งกันและกัน จึงจำต้องมีการปลูกไมตรีผูกมิตรไว้ในคนดี ๆ ด้วยกันทั้งหลาย เมื่อมีไมตรีมีมิตรก็ชื่อว่ามีผู้สนับสนุน ทำให้ได้รับความสะดวกในกิจที่พึงทำ ผู้ขาดไมตรีขาดมิตรก็เท่ากับขาดผู้สนับสนุน แม้จะมีทรัพย์มีความรู้สามารถ แต่ก็คับแคบเหมือนอย่างมีแต่ตนผู้เดียว ยากที่จะได้รับความสะดวกในกิจการ อย่าว่าแต่บุคคลต่อบุคคล แม้ประเทศต่อประเทศก็จำต้องมีไมตรีต่อคน

(๕) **ผาสุก** แต่การประกอบการงานทุกอย่าง แม้ในการศึกษาเล่าเรียน ต้องอาศัยร่างกาย ถ้าร่างกายมีความผาสุกคือแข็งแรงไม่มีโรค ก็สามารถประกอบการกระทำหรือศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จได้ด้วยดี แต่ถ้าอ่อนแอมีโรค ก็ไม่สามารถเป็นอันตัดประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะพึงได้ เหตุฉะนี้ ความมีร่างกายแข็งแรงมีความผาสุกไม่มีโรคจึงเป็นอุปการะให้ได้ประโยชน์ที่จะพึงได้ทุกอย่าง ชื่อว่าเป็นยอดลาภ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง

ทรัพย์ ศิลปวิทยา ยศ ไมตรี และความผาสุกดังกล่าวมาเหล่านั้น ชื่อว่าประโยชน์ปัจจุบันแต่ละอย่าง นอกจากนี้ในการดำรงชีวิตปัจจุบันจำเป็นต้องการสิ่งใด ๆ อีก สิ่งนั้น ๆ ก็เป็นประโยชน์ในที่นี้

ทางเกิดประโยชน์

ประโยชน์ทั้งปวงเหล่านี้เป็นผลที่เกิดจากการประกอบเหตุให้ถูกทางของประโยชน์แต่ละอย่าง พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักทั่วไปแห่งทางประกอบประโยชน์ไว้ ๔ ประการ คือ

(๑) **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ หมั่นศึกษาเล่าเรียน หมั่นทำการงานเลี้ยงชีวิต หมั่นทำธุระหน้าที่ของตน ที่เรียกว่าหมั่นหรือหมั่นขยัน หมายความว่าเพียรจัดทำตั้งแต่เริ่มต้นและดำเนินให้ก้าวหน้าเรื่อยไปให้สำเร็จ ไม่ย่อท้อถอยหลัง ไม่ยอมให้เกียจคร้านเสียการงาน เมื่อหมั่นขยันประกอบกระทำให้เหมาะ ประโยชน์ที่ต้องการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วจักเห็นมีอยู่ใกล้ภายในเอื้อมแขนนี้เอง คำเก่ามีกล่าวไว้ว่า "ทรัพย์นี้มิไกล ใครปัญญาไว หาได้บ่นาน แว่นแคว้นแดนดิน มีสิ้นทุกสถาน ถ้าใครเกียจคร้าน บ่พานพบเลย" แม้พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ แปลความว่า "ผู้ประกอบธุรกิจขยันหมั่นเพียร ทำให้เหมาะ ย่อมได้ทรัพย์" อาจกล่าวได้ว่า ร่างกายนี้ก่อกำเนิดมาเพื่อทำการงาน อวัยวะบางส่วนเช่นหัวใจปอดทำงานภายใน บางส่วนเช่นมือเท้าสำหรับทำงานภายนอก ถ้ามิใช่เพื่อทำการงานแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีรูปสัณฐานเหมือนอย่างที่เป็นกันอยู่นี้ เป็นก้อนกลมเหมือนอย่างลูกฟักก็พอแล้ว แม้ที่เป็นคนดีคนชั่วก็เพราะทำ กล่าวคือ

เพราะทำดีจึงเป็นคนดี และทำชั่วจึงเป็นคนชั่ว ถ้าไม่ทำการงานหยุดเฉย ๆ ร่างกายก็จักเกิดความติดขัดและเกิดโรค เหมือนเครื่องจักรที่เก็บจนเกิดสนิม แต่ถ้าทำการงานร่างกายก็จักคล่องแคล่ว สละสลวย เป็นการออกกำลังตามหลักอนามัยอยู่ในตัว

(๒) **อารักขสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรักษาความรู้ที่ได้เล่าเรียนศึกษามารักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วยความหมั่นขยัน ไม่ให้เป็นอันตราย รักษาการงานและหน้าที่ของตนไม่ให้เสื่อมเสีย ถ้าขาดการรักษา เช่นเล่าเรียนมาก็ลืมไป ทำการงานได้ทรัพย์มาก็หมดไป ก็เป็นวิทยสมบัติทรัพย์สมบัติขึ้นไม่ได้ เพราะไม่รวมพอกพูน ต่อเมื่อรักษาไว้ได้จึงจะเกิดความรวมพอกพูนที่เรียกว่าสมบัติ แปลว่าความถึงพร้อม

(๓) **กัลยาณมิตตตา** ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว คือเมื่ออยู่ในที่ใดก็สมาคมคบหากับคนดี ๆ ในที่นั้นคอยศึกษาสำเหนียกทำความดีเหมือนอย่างคนดีทั้งหลาย ไม่คบคนชั่วและเอาอย่างคนชั่ว

(๔) **สมชีวิตา** ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองนักไม่ให้ฟูมฟายนัก ซึ่งเรียกว่ามัธยัสถ์ แปลว่าความเป็นกลาง ๆ และมีความประหยัด คือแบ่งเก็บไว้ในส่วนที่ควรแบ่งเก็บไว้เผื่อเวลาข้างหน้า บางคนเข้าใจคำว่ามัธยัสถ์เป็นความเหนียวแน่น แต่ความจริงแปลว่า

ความเป็นกลาง ๆ ระหว่างความฝืดเคืองและฟูมฟาย คือไม่ใช่ฝืดเคืองนัก ไม่ใช่ฟูมฟายนักดังกล่าวแล้ว ทั้งนี้ก็ต้องรู้จำนวนรับจำนวนจ่ายหรือทางได้ทางเสียแล้วกำหนดให้พอเหมาะ ไม่ให้จ่ายท่วมรายรับ

อนึ่ง พึงเว้นอบายมุข คือทางที่เป็นเหตุแห่งความฉิบหาย ๔ อย่าง คือ

๑. ความเป็นนักเลงหญิงหรือความเป็น ผู้มักมากปล่อยตนในกาม

๒. ความเป็นนักเลงสุราหรือยาเสพติดต่าง ๆ

๓. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔. ความคบ คนชั่วเป็นมิตร

โทษ ๔ ประการนี้ไม่ควรประกอบ เป็นทางให้เกิดฉิบหายได้จริง ๆ

ประโยชน์ดังกล่าวมาล้วนเป็นสิ่งจำเป็นแก่ความครองชีวิตอยู่ในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แสวงหามาเป็นอันดับแรก ด้วยทรงแสดงทางเป็นหลักปฏิบัติทั่วไปไว้ ๔ ประการ ดังกล่าวแล้ว คนโดยปกติถ้าบกพร่องด้วยประโยชน์ปัจจุบันจะบำเพ็ญประโยชน์ให้ยิ่งขึ้นไปก็เป็นการยาก เพราะตนเองจะต้องอิ่มปากอิ่มท้องของตนก่อนแล้วจึงสามารถจะเฉลี่ยไปถึงผู้อื่น ฉะนั้น จึงน่ากล่าวย้ำในที่นี้อีกว่า เรื่องการกินเป็นเรื่องสำคัญอันดับหนึ่งตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มาจนถึงบัดนี้ และ

จักสำคัญต่อไปตลอดเวลาที่คนยังกินอยู่ ดังมีคำเรียกว่า โภคะ หรือโภคทรัพย์ก็แปลว่ากิน ของกิน และการทำมาหากินก็เรียกว่าโภคกิจ ซึ่งบัดนี้เรียกกันว่าเศรษฐกิจ โภคะนี้ เมื่อได้มาเสนอสนองตามที่จำต้องการของแต่ละคนหรือของส่วนรวม ชีวิตของแต่ละคนและของส่วนรวมจึงจะดำเนินไปด้วยผาสุก การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดังกล่าวในทางโลกได้มีวิธีจัดกันต่าง ๆ จนถึงเกิดระบอบการปกครองแบบต่าง ๆ ซึ่งมีปฐมเหตุสำคัญมาจากเรื่องปากท้องหรือเรื่องกินอยู่เป็นประจำของทุก ๆ คน พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงวางวิธีจัดไว้ ด้วยทรงวางหลักสั้น ๆ ง่าย ๆ ๔ ประการดังกล่าวแล้ว แต่ทุก ๆ คนต้องรับปฏิบัติด้วยตนเองและชักนำให้คนอื่นปฏิบัติ จนถึงเมื่อปฏิบัติกันทั่ว ๆ ไปจึงจะเห็นผลได้โดยประจักษ์ในปัจจุบันเดี๋ยวนี้เอง มีเรื่องตัวอย่างอยู่มากเรื่อง ดังเช่นเรื่องของศิษย์รับใช้เศรษฐีผู้หนึ่งมีว่า

คนใช้กลายเป็นเศรษฐี

ในอดีตกาล ศิษย์รับใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งเป็นคนขยันหมั่นเพียร มีความคิดทำสิ่งที่ดูไม่น่าจะเป็นประโยชน์ให้เป็นประโยชน์ขึ้น วันหนึ่งพบหนูตายตัวหนึ่ง จึงนำไปจำหน่ายให้แก่คนเลี้ยงแมว ได้มาหนึ่งสตางค์ แล้วไปซื้อน้ำตาล นำน้ำตาล

กับน้ำดื่มไปแลกดอกไม้กับคนเก็บดอกไม้ ได้ดอกไม้มากำมือหนึ่งแล้วขายดอกไม้นั้นมาซื้อน้ำตาล นำน้ำตาลกับน้ำดื่มไปแลกดอกไม้มาขาย เก็บทรัพย์รวมไว้โดยลำดับ แล้วไปเก็บกิ่งใบไม้แห้งในสวนหลวงที่คนรักษาไม่ต้องการนำไปขายที่โรงหม้อ นำน้ำดื่มไปเลี้ยงคนตัดหญ้าขายผูกไมตรีไว้ และผูกไมตรีไว้กับพวกพ่อค้าทั้งทางน้ำและทางบก ต่อมาได้ข่าวว่าจะมีพ่อค้าม้านำม้ามาขาย จึงไปซื้อผูกขาดหญ้าจากคนตัดหญ้าขาย พ่อค้าม้าขายก็ต้องมาซื้อหญ้าจากเขาเพียงแห่งเดียว ต่อมาได้ทราบว่าได้มีเรือเข้ามาสู่ท่า จึงเช่ารถพร้อมกับบริวารไปยังเรือ วางมัดจำซื้อเหมาสินค้ามาจำหน่ายแต่ผู้เดียว จึงมั่งมีทรัพย์ขึ้นจนเป็นเศรษฐีในที่สุด

พระเจ้าฟ้ารั่ว

อีกเรื่องหนึ่งมีเล่าไว้ในเรื่องราชาธิราชว่า มะกะโทบุตรพ่อค้าบ้านเกาะวาน แขวงเมืองเมาะตะมะ เมื่ออายุ ๑๔-๑๕ ปี เข้ามาค้าขายยังกรุงสุโขทัยสมัยสมเด็จพระร่วงเจ้า แล้วฝากตัวอาศัยอยู่กับนายช้างสมเด็จพระร่วงเจ้า มะกะโทอุตสาหะมิได้เกียจคร้าน ช่วยชำระมูลช้างและทำการงานต่าง ๆ นายช้างเกิดกรุณาจึงอุปการะไว้ วันหนึ่งสมเด็จพระร่วงเสด็จไป ณ โรงช้าง ทอดพระเนตรเห็นมะกะโทกวาดหญ้าช้างอยู่ ได้ทรง

คายพระสลา บ้วนพระโอษฐ์ทอดพระเนตรเห็นเบี้ย ๆ หนึ่ง จึงตรัสว่า ลูกรามัญน้อยจงเก็บเอาเบี้ยไว้ มะกะโทได้เบี้ยพระราชทานมีความยินดี จึงนำไปซื้อพันธุ์ผักกาดมาปลูก แล้วเลือกเก็บถวายสมเด็จพระร่วงเจ้า เมื่อเสด็จมาทอดพระเนตรช้างอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงโปรดปราน ทรงรับมาชุบเลี้ยงแต่งตั้งขึ้นจนเป็นขุนวัง มะกะโทก็ตั้งใจรับราชการเป็นอย่างดี ต่อมาได้หนีกลับไปเมืองวาน รวบรวมสมัครพรรคพวกจนตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นในเมืองเมาะตะมะ แล้วส่งทูตคุมเครื่องราชบรรณาการมาเฝ้าสมเด็จพระร่วงเจ้า ขอพระราชทานนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ สมเด็จพระร่วงเจ้าก็ได้พระราชทานนามว่าพระเจ้าฟ้ารั่ว และพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์พระราชทานพรแก่พระเจ้าฟ้ารั่ว และพระราชธิดาของพระองค์ซึ่งได้ไปกับพระเจ้าฟ้ารั่ว ให้มีความสุขสถาพรสืบไป

ปฏิรูปการี ธุรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ

ผู้ประกอบธุรกิจ ขยันหมั่นเพียร ทำให้เหมาะ ย่อมได้ทรัพย์

ความหมายประโยชน์ภายหน้า

ได้แสดงแล้วว่า สิ่งที่ต้องการได้มาเกื้อกูลให้เกิดสุข ได้ชื่อว่าประโยชน์ ประโยชน์เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นประโยชน์

ปัจจุบัน มีเป็นต้นว่า ทรัพย์ ศิลปวิทยา ยศ ไมตรีและความผาสุกไม่มีโรค ประโยชน์เหล่านี้พึงได้มาด้วยสมบัติ ๔ ประการ มีถึงพร้อมด้วยความหมั่นเป็นต้น และเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ มีปัญหาต่อไปว่า ทุก ๆ คนต้องการประโยชน์ทั้งหลายมีทรัพย์เป็นต้น เฉพาะในปัจจุบันเท่านั้นหรือ ? ส่วนอนาคตหรือกาลข้างหน้าไม่ต้องคำนึงถึง พูดขยายความออกอีกสักหน่อยก็ว่าได้ว่า วันนี้ เดือนนี้ ปีนี้ หรือชาตินี้ ทรัพย์สำหรับกินอยู่ใช้สอยบริบูรณ์ก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนึงถึงว่าวันพรุ่งนี้หรือเดือนหน้าปีหน้าเป็นต้น จะเป็นอย่างไร ผู้ที่มีความคิด เช่นนี้อาจจะมีบ้างแต่เรียกว่า เป็นคนมีความคิดสั้น ส่วนคนที่ฉลาดย่อมมีความคิดยาวออกไปถึงกาลข้างหน้า และทำสิ่งที่ให้เกิดประโยชน์ดังกล่าวสืบไปถึงกาลข้างหน้า สำหรับเด็ก ๆ โดยปกติ ย่อมมีอนาคตของชีวิตอยู่อีกมาก การศึกษาเล่าเรียนในบัดนี้ก็เพื่อสร้างอนาคตของชีวิตให้มีความสุขความเจริญ อันความสุขความเจริญในอนาคต คือในกาลข้างหน้าของชีวิตนี้แหละ เป็นความหมายประการที่ ๑ ของคำว่า ประโยชน์ภายหน้า ถ้าทุก ๆ คนไม่มีอนาคตภายหน้า ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนหรือทำอะไรไปวุ่นวายเหมือนอย่างนี้ แต่เพราะทุก ๆ คน ต่างมีอนาคตจึงต้องพากันศึกษาเล่าเรียนและทำกิจต่าง ๆ เพื่อให้มีความสุขความเจริญในอนาคต โดยเฉพาะก็อนาคตของชีวิตนี้นั่นแหละ

อีกอย่างหนึ่ง อนาคตของเด็กก็คือความตั้งตนได้เป็นหลักฐาน มีความสุขความเจริญ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ คราวนี้เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว อนาคตของชีวิตนี้ก็น้อยเข้าสั้นเข้า หน้าที่ในการเตรียมสร้างตนเองสำหรับโลกนี้ก็จะน้อยลง แต่ก็ช่วยอุปการะผู้อื่นตามที่เกี่ยวข้อง เช่นเมื่อเป็นมารดาบิดา เป็นพี่ลุงป้าน้าอา เป็นปู่ย่าตายาย หรือเป็นญาติเป็นมิตร เป็นผู้อุปการะก็ต้องทำการสงเคราะห์บุตรหลานญาติมิตรและผู้อยู่ในอุปการะต่าง ๆ บางทีถึงมิใช่เป็นญาติมิตร แต่เมื่อมีจิตเป็นกุศลก็ทำการสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยวิธีต่าง ๆ จนถึงตั้งเป็นสมาคมหรือองค์การก็มีเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะคนย่อมอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นกลุ่ม เป็นหมู่ ตลอดจนถึงเป็นประเทศชาติ แต่ละประเทศก็ยังรวมกันเป็นฝ่าย จึงต่างต้องอาศัยกันและกัน คนที่มุ่งประโยชน์สุขเฉพาะตนเท่านั้นไม่เกื้อกูลใคร โดยที่สุด เป็นพ่อแม่ไม่อุปการะลูก ซึ่งเป็นจำพวกคนที่เห็นแก่ตนโดยส่วนเดียว เป็นคนคับแคบ ไม่ประพฤติการเป็นคุณประโยชน์แก่ใคร อาจเจริญด้วยประโยชน์ปัจจุบันมีทรัพย์เป็นต้นเฉพาะตน แต่ก็เป็นคนไม่มีประโยชน์แก่คนอื่นหรือแก่หมู่คณะ เรียกว่าเป็นคนมีความคิดแคบสั้น เพราะหลักของการอยู่ร่วมกัน เมื่อคนอื่นพากันเป็นทุกข์เดือดร้อน จะเป็นสุขอยู่คนเดียวได้อย่างไร ฉะนั้น คนฉลาดจึงมีความคิดยาวและกว้างออกไป เมื่อตนเองได้รับประโยชน์มีความสุขความเจริญ

ก็ทำการที่เป็นประโยชน์แผ่ความสุขความเจริญให้แก่ผู้อื่นตามที่เกี่ยวข้องและตามสามารถ ประโยชน์ที่แผ่ออกไปถึงคนอื่นดังกล่าวมานี้เป็นความหมายประการที่ ๒ ของคำว่าประโยชน์ภายหน้า เพราะประโยชน์ปัจจุบันเท่ากับเป็นประโยชน์ตน ซึ่งต้องทำก่อน เมื่อตนมีประโยชน์ขึ้นแล้ว จึงสามารถเผื่อแผ่ประโยชน์ไปถึงคนอื่นได้ ประโยชน์ผู้อื่นจึงนับเป็นประโยชน์ภายหน้า ซึ่งถัดไปจากประโยชน์ตน เหมือนอย่างใครที่จะบริจาคทรัพย์ให้แก่คนอื่น ตนก็ต้องมีทรัพย์ขึ้นก่อน ถ้าตนไม่มีทรัพย์ จะบริจาคได้อย่างไร ใครจะเป็นครูอาจารย์สั่งสอนศิลปวิทยาให้แก่คนอื่น ตนก็ต้องศึกษาเล่าเรียนมีความรู้ในศิลปวิทยานั้นก่อน ถ้าไม่มีความรู้จะสอนเขาได้อย่างไร

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ปัจจุบัน มีทรัพย์เป็นต้น คนย่อมต้องการอยู่ด้วยกัน เพราะจำเป็นแก่การครองชีวิตประจำวัน และอาจใช้จ่ายอำนวยความสุขต่าง ๆ แต่การแสวงหาของคนนั้นต่าง ๆ กัน บางคนพากเพียรประกอบอาชีพเพื่อให้ได้ทรัพย์มาในทางที่ชอบ เป็นชาวนาชาวสวนก็ทำนาทำสวน เป็นพ่อค้าก็ทำการค้า เป็นข้าราชการก็ตั้งใจรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แต่บางคนไม่เป็นเช่นนั้น ทำการแสวงหาในทางไม่ชอบ เช่นลักขโมยปล้นสะดมและทำทุจริตต่าง ๆ ก็อาจได้ทรัพย์มาเหมือนกัน และบางทีก็ได้มาก ทั้งนี้เพราะความคิดเห็นตลอดถึงนิสัยสันดานของคนต่าง ๆ กัน คนที่แสวงหาใน

ทางสุจริตไม่ยอมทำในทางทุจริต ก็เพราะเห็นว่าทางสุจริตดี ทางทุจริตไม่ดี ส่วนคนที่แสวงหาในทางทุจริตก็เพราะเห็นว่าทางทุจริตดีทางสุจริตไม่ดี ฉะนั้น ความเห็นที่เป็นพื้นฐานว่าอะไรดีอะไรไม่ดี จึงเป็นข้อสำคัญ เพราะคนโดยปกติย่อมทำไปในสิ่งที่ตนเห็นว่าดี ไม่ทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าไม่ดี คนที่ทำทุจริตก็เพราะเห็นว่าทุจริตดี ด้วยอาจได้ทรัพย์มาโดยง่าย ไปขโมยเขาเพียงครู่เดียวก็อาจได้มาแล้ว ในเวลาเขียนบันทึกหรือสอบ คอยลอกเขาถามเขาสบายกว่า ส่วนที่ทำสุจริตเพราะเห็นว่าสุจริตดีอย่างตรงกันข้าม ถึงจะได้ทรัพย์ได้วิชามาทีละเล็กละน้อยในทางสุจริตก็มีความเย็นใจสบายใจ บุคคลทั้งสองจำพวกนี้ เมื่อพิจารณาดูแล้วก็เห็นว่า ผู้ที่เห็นว่าทางทุจริตดีนั้นยังเป็นผู้ติดแน่นในวัตถุคือเห็นแก่จะได้เป็นประมาณให้ได้มาก็แล้วกัน ไม่คำนึงถึงทางที่จะได้ ไม่ยอมรับนับถือความดีความชั่วตามหลักกรรม แต่ถือหลักของวัตถุที่จะพึงรวบรวมได้มาเป็นใหญ่ จะเรียกว่าเป็นคนไม่มีศาสนาก็ได้ คนที่นับถือวัตถุเป็นใหญ่ จะทำอะไรก็ต้องมุ่งจะได้วัตถุ เพื่อวัตถุ ชื่อว่าเป็นทาสของวัตถุ ส่วนผู้ที่นับถือหลักกรรม ย่อมมีเลือกเฟ้นว่าอะไรดี อะไรชั่ว ไม่ยอมตีราคาวัตถุสูงกว่าความดี ยอมเสียสละวัตถุเพื่อประพฤติความดี ดังเช่นผู้บริจาคทรัพย์อุปการะคนอื่น หรือผู้ที่บำเพ็ญประโยชน์แก่คนอื่นในทางใดทางหนึ่ง ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งไม่มีวัตถุอะไรตอบแทน ทั้งนี้ก็เพราะเห็นว่าการบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นนี้

เป็นความดี อันความดีดังกล่าวมานี้เป็นความหมายประการที่ ๓ ของคำว่าประโยชน์ภายหน้า อันที่จริงก็เป็นประโยชน์ปัจจุบัน คือทำความดีเมื่อใดก็เกิดความสุขเมื่อนั้น คือเป็นสุขใจขึ้นก่อน ส่วนผลสะท้อนของความดีนั้น ซึ่งเป็นผลทางกายหรือทางวัตถุ อาจเกิดตามมาภายหลัง จึงเรียกว่าเป็นประโยชน์ภายหน้า

รวมความว่า คำว่าประโยชน์ภายหน้า มีความหมายถึงประโยชน์จะพึงได้ในอนาคตก็ได้ ประโยชน์แผ่ไปถึงคนอื่นก็ได้ หมายถึงความดีก็ได้ แต่ก็มีความหมายรวม ๆ กันทั้ง ๓ อย่าง คือความดีที่ให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและแก่คนอื่น ตั้งแต่บัดนี้สืบไปจนถึงภายหน้า

ทางเกิดของประโยชน์ภายหน้า

ประโยชน์ภายหน้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงทางเกิดไว้ ๔ อย่าง คือ

๑. **สัทธาสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ คือเชื่อในเรื่องความดีความชั่ว สำหรับทางพระพุทธศาสนาคือเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเชื่อหลักกรรมตามคำสั่งสอนของพระองค์ เช่นตรัสว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น เพราะใครก็ตามที่นับถือความดี ก็ต้องมีความเชื่อในหลักของกรรม ตามพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้

และเชื่อพระพุทธเจ้าด้วย คือเชื่อว่าพระองค์ได้ตรัสรู้จริง คำของพระองค์ต้องจริงแท้แน่นอน

๒. **สีลสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยสีล คือรักษากายวาจาเรียบร้อยดี ไม่มีโทษ เพราะงดเว้นจากโทษนั้น ๆ เมื่อมีศรัทธาในหลักของกรรมดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมเว้นจากความชั่วได้ตามความเชื่อของตน

๓. **จาคสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการบริจาค คือสละให้ปัน เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่น ได้แก่การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการทำความดีอย่างหนึ่งดังกล่าวแล้ว

๔. **ปัญญาสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาปบุญคุณโทษ หรือความดีความชั่ว มีประโยชน์มิใช่ประโยชน์เป็นต้น ปัญญาทำให้รู้จักเปรียบเทียบว่าอะไรเป็นอะไรดังกล่าว และให้รู้จักค่าของบุญหรือคุณความดี ทำให้รู้จักเลือกเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ และทำให้รู้จักเลือกเว้นการที่ควรเว้น เลือกประพฤติการที่ควรประพฤติ

ทางเกิดประโยชน์ภายหน้า ๔ อย่างนี้ เป็นบุญกุศล คือความดีโดยตรง เป็นเหตุสนับสนุนประโยชน์ปัจจุบันให้มั่นคงถาวร และความดีที่แต่ละคนได้ทำไว้แล้วคราวหนึ่ง ๆ เรียกว่าเป็นปุพเพกตปุญญตา (ความมีบุญที่ทำไว้ก่อน) ย่อมเป็นคุณสมบัติประจำตน ดังที่เมื่อจะติดต่อการงานกับใครเป็นต้น ก็ต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติประการหนึ่ง จึงเป็นตัว

โชควาสนาอำนวยประโยชน์ให้ตามที่ต้องการ ในปัจจุบันนี้คนบรรลุถึงฐานะแห่งประโยชน์ต่าง ๆ กัน เพราะอำนาจความดีที่ทำไว้แต่ก่อนต่างกัน เมื่อความดีกำลังให้ผลก็เป็นสิริที่หลั่งไหลมาแห่งสมบัติทั้งหลาย เมื่อสิ้นดีดังที่เรียกว่าสิ้นบุญ สมบัติทั้งปวงย่อมพินาศ

ประโยชน์ภายหน้าทำให้คนอยู่เป็นสุข

ประโยชน์ภายหน้าดังกล่าว ยังเป็นเหตุทำให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันเป็นสุข เพราะเมื่อต่างเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนกัน ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงพากันประกอบอาชีพได้โดยสะดวก ทำให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขในบ้านเมือง จึงเป็นหลักสำคัญแห่งการปกครองด้วย ดังมีเรื่องเล่าในกุรุธัมมชาดกว่าในอินทปัฏนคร ในกุรุรัฐ พระเจ้ากุรุและประชาชนตั้งอยู่ในศีลธรรมจึงมีสุขสมบูรณ์ ส่วนในทันตปุระนคร ในกาลิงครัฐเกิดฝนแล้ง จึงเกิดภัย ๓ ประการ คือความอดอยาก โรคและความขาดแคลนอาหารขึ้นโดยทั่วไป ประชาชนจึงพากันร้องขอให้พระเจ้ากาลิงคะส่งทูตไปทูลขอช้างมงคลพระเจ้ากุรุ ด้วยพากันคิดว่าเมื่อได้ช้างมงคลมาฝนจะตก พระเจ้ากาลิงคะจึงทรงส่งพราหมณ์ ๘ คนเป็นทูตไปสู่กุรุรัฐ เพื่อไปทูลขอช้างมงคลพราหมณ์ทั้ง ๘ คนนั้นได้เดินทางไปยังกุรุรัฐ ได้คอยดักขอ

พระราชทานช้างมงคล เมื่อพระเจ้ากุรุทรงช้างมงคลเสด็จเที่ยวไปในพระนครในเวลาเช้าวันหนึ่ง พระเจ้ากุรุเสด็จลงจากหลังช้าง ทรงจับงวงวางไว้ในมือของพวกพราหมณ์แล้วทรงหลั่งน้ำพระราชทานด้วยพระสุวรรณภิงคาร (พระเต้าทองคำ) พวกพราหมณ์ก็นำช้างไปสู่กรุงทันตปุระ แคว้นกาลิงคะ เมื่อได้ช้างมาแล้วฝนก็ยังไม่ตกอยู่นั่นเอง พระราชาทรงพระดำริว่า ในแคว้นกุรุ พระราชาทรงรักษาพระกุรุธรรมคือศีล ๕ ฝนจึงตกเสมอด้วยอานุภาพของศีล จึงควรจะไปทูลขอกุรุธรรมมาดีกว่า ครั้นทรงพระดำริดังนี้ จึงโปรดให้นำช้างมงคลไปถวายคืน แล้วให้ทูลขอกุรุธรรม พระเจ้ากุรุก็โปรดให้จารึกกุรุธรรมลงในพระสุพรรณบัฏ (แผ่นทอง) มอบแก่พราหมณ์ให้นำไปถวาย พราหมณ์ก็นำพระสุพรรณบัฏกลับมาถวายพระเจ้ากาลิงคะ พระเจ้ากาลิงคะพร้อมทั้งประชาชนก็พากันรับกุรุธรรมนั้นมาปฏิบัติ คือตั้งอยู่ในศีล ๕ ฝนก็ตกบริบูรณ์ ภัยทั้งปวงก็สงบ บ้านเมืองก็เกิดความผาสุกสมบูรณ์ ชาดกนี้แสดงอานุภาพของศีล แม้ไม่เชื่อในอานุภาพเหนือธรรมดา คิดดูตามเหตุผลตามธรรมดานี้แหละ ก็จะเห็นได้ว่าเมื่อพากันมีศีล คือไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักขโมยฉ้อโกงกันเป็นต้น และพากันมีธรรมคือประพฤติประโยชน์เกื้อกูลกันโดยทั่วไป แล้วก็จะเกิดความสุขสมบูรณ์แน่นอน นี้คืออานุภาพของศีลหรือพูดรวม ๆ กันว่าศีลธรรมสามารถระงับภัยต่าง ๆ ได้แน่ โดยเฉพาะคือภัยที่คนก่อให้

แก่กันเอง ภัยที่คนก่อขึ้นนี้อาจทำให้ดินฟ้าอากาศแปรปรวนไปได้ด้วย เช่น เมื่อตัดทำลายป่าเสียโดยมาก ไม่ปลูกขึ้นทดแทนให้พอกัน ก็ทำให้เกิดความแห้งแล้งเป็นต้น ฉะนั้น คนเรานี้เองเมื่อไม่มีศีลธรรมก็เป็นผู้ก่อภัยให้เกิดขึ้นแก่กัน ตลอดถึงเป็นผู้ก่อความวิปริตแปรปรวนแห่งธรรมชาติได้ด้วย ต่อเมื่อพากันตั้งอยู่ในศีลธรรม ความปกติสุขย่อมเกิดขึ้นตลอด ถึงธรรมชาติดินฟ้าอากาศก็ย่อมเป็นไปโดยปกติ ทั้งคนอาจปรับปรุงธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้ด้วย แต่ทั้งนี้ต้องพากันนับถือความดี ประพฤติความดีหรือศีลธรรม กล่าวโดยเฉพาะคือทางเกิดประโยชน์ภายหน้า ๔ อย่าง ซึ่งโดยที่แท้ก็คือประโยชน์ปัจจุบันนั่นเอง แต่ยั่งยืนไปนานดังกล่าวแล้วแล

การกรวดน้ำ

วิธีให้ด้วยการหลั่งน้ำ ดังเล่าในชาดกนี้หรือในเรื่องอื่นเท่าที่สังเกตดูเห็นว่าใช้ในการให้ของใหญ่ที่ไม่สามารถจะยกให้ได้ ดังเช่นให้ช้างหรือให้ที่ดินบ้านเรือน ดังเช่นพระเจ้าพิมพิสารทรงหลั่งน้ำถวายสวนไผ่หลวงเป็นวัด อีกอย่างหนึ่งให้สิ่งที่มองไม่เห็นตัว เช่นให้ส่วนบุญก็ใช้หลั่งน้ำให้ ดังวิธีกรวดน้ำที่ใช้กันอยู่ หรือประกาศที่สำคัญ เช่นพระนเรศวรมหาราชเจ้าทรงหลั่งน้ำประกาศอิสรภาพ พระพุทธเจ้าเมื่อจะตรัสรู้ทรงเสี่ยงพระบารมี

ผจญมาร ท่านก็แสดงว่าได้ทรงชี้พระธรณี (แผ่นดิน) เป็นพยาน ดังพระพุทธรูปปางมารวิชัย (ชนะมาร) พระหัตถ์ขวาพาดพระเพลา บางท่านอธิบายว่า คือทรงชี้พระธรณี อาจอธิบายว่าให้หนักแน่นอย่างแผ่นดินก็ได้แล

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

ปรมัตถประโยชน์

ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ หมายถึงประโยชน์ที่เป็นยอดของประโยชน์ทั้งปวง จากศัพท์ว่า **ปรมัตถะ (ปรม+อัตถะ)** คำว่า **ปรมะ** ใช้ในภาษาไทยว่า **บรม** ดังคำว่า พระบรมมหาราชวัง มีความหมายว่า อย่างยิ่ง ยิ่งใหญ่ ประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า ตามที่แสดงมาโดยลำดับเป็นประโยชน์ที่จำกัดกาลเวลา เทียบเหมือนอย่างว่าประโยชน์สำหรับใช้ในวันนี้เป็นประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์สำหรับใช้ในวันหน้าเป็นประโยชน์ภายหน้า จึงยังไม่นับว่าเป็นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ ส่วนประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่นั้น ต้องเป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลให้เกิดความสุขอย่างยิ่ง โดยไม่จำกัดกาลเวลาว่าจะเป็นปัจจุบันหรือภายหน้า พระพุทธเจ้าเมื่อยังมิได้เสด็จออกทรงผนวช ยังเป็นพระสิทธัตถราชกุมารประทับอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ทรงบริบูรณ์

ด้วยประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า คือทรงมีทรัพย์บริบูรณ์มีวิชาความรู้เป็นอย่างเยี่ยมเป็นต้น อันนับว่าประโยชน์ปัจจุบัน และทรงประกอบด้วยคุณงามความดี อันนับว่าประโยชน์ภายหน้า เพราะทรงดำเนินในทางของประโยชน์ทั้ง ๒ นั้น แต่ก็ทรงเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวเกี่ยวกับกาลเวลาที่ล่วงไปอยู่เสมอ ปัจจุบันก็จะล่วงไปเป็นอดีต อนาคตก็จะเลื่อนมาเป็นปัจจุบัน กาลเวลาย่อมล่วงและเลื่อนกันเรื่อย ๆ ไป ชีวิตพร้อมกับประโยชน์ทั้งหลายก็ล่วงไปเรื่อย ๆ ฉะนั้น จึงเสด็จออกทรงค้นหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น ซึ่งพ้นจากปัจจุบันและภายหน้าไม่อยู่ในอำนาจแห่งความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะให้เกิดความสุขที่จริงแท้แน่นอน ในที่สุดก็ได้ทรงพบประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้น คือพระองค์ได้ตรัสรู้พระธรรม ทรงถอนพระองค์จากความทุกข์ของโลกได้หมดสิ้น ความตรัสรู้พระธรรมดังกล่าวเรียกว่าวิชชา คือความรู้แจ้งจริง ความถอนพระองค์จากความทุกข์ของโลกได้ทั้งหมด เรียกว่าวิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งสิ้น นี้คือประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประสบ สูงกว่าประโยชน์ปัจจุบันและภายหน้าทั้งหมด เพราะประโยชน์ทั้ง ๒ ดังกล่าวนั้นยังเจือด้วยความทุกข์ในโลก ถึงใครจะมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยอะไรสักเท่าไรก็ยังต้องมีทุกข์ ยังไม่พ้นจากอำนาจของความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง

ประโยชน์ทั้ง ๓

ปรากฏตามประวัติพระพุทธศาสนาว่า ในชั้นแรก พระพุทธเจ้าทรงสอนประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่โดยมาก เพราะทรงมุ่งจะประกาศก่อตั้งพระพุทธศาสนาอันเกี่ยวแก่บรรพชิตคือนักบวช เพราะโดยปกตินักบวชย่อมออกบวชด้วยมุ่งประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ แต่ต่อมา เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ถึงชาวบ้าน ก็ทรงสอนผ่อนลงมาถึงประโยชน์ปัจจุบันและภายหน้า เพราะชาวบ้านย่อมมุ่งประโยชน์ทั้ง ๒ ดังกล่าวอันนับว่าเป็นประโยชน์ทางโลก ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนประโยชน์ครบทั้ง ๓ เหมือนอย่างเป็นแหล่งศึกษาแห่งใหญ่ มีทั้งปฐมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดม-ศึกษา ครบทุกสาขาทุกแผนก อาจที่จะปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

จะใช้ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ให้เป็นประโยชน์ทั่วไปได้อย่างไร

ประโยชน์ปัจจุบันและภายหน้า เห็นได้ชัดว่าชาวโลกต้องใช้ เพราะจำต้องพึ่งทรัพย์เป็นต้น และจำต้องพึ่งคุณความดี ส่วนประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือวิชชาวิมุตติดังกล่าวนั้น ดูไม่เกี่ยวกับชาวโลก น่าจะเป็นประโยชน์เฉพาะหมู่บรรพชิตหรือนักบวช ซึ่งต้องการคุณธรรมที่สูงกว่า

คดีโลก ปัญหาตามที่กล่าวนี้ โดยตรงก็น่าเป็นเช่นนั้น แต่ถ้าพิจารณาอีกทางหนึ่งว่า ชาวโลกก็จำต้องมีความรู้จริงและความหลุดพ้นเป็นหลักของใจในการเผชิญเหตุการณ์ทั้งหลายในโลก จึงจะนำตนให้รอดพ้นทุกข์ต่าง ๆ ได้ ความรู้จริงและความหลุดพ้นนี้ก็เป็นวิชชาวิมุตติเหมือนกัน แต่ลดความหมายให้หย่อนลงมาตามควรแก่คดีโลก แปล **วิชชา** ว่า **ความรู้** แปล **วิมุตติ** ว่า **ความรอด** แปลรวมกันอย่างสั้น ๆ ว่า **"ความรู้รอด"** ตามความหมายนี้ จึงอาจใช้ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ได้โดยทั่วไป ดังจะยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

ประโยชน์ของวิชชาวิมุตติในทางคดีโลก

ความเผชิญความอยากได้ชอบใจ ทุก ๆ คน เมื่อไปเกิดความอยากได้ชอบใจในสิ่งที่ยังไม่ควรอยากได้ชอบใจ เช่นไปพบเครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับที่มีค่าสวยงาม หรือไปพบคนที่พึงใจ ก็เกิดความอยากได้ ชอบใจหรือต้องใจขึ้น แต่ก็ยังไม่เป็นฐานะหรือเวลาที่ควรจะอยากได้ชอบใจหรือพึงใจเช่นนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร จะปล่อยไปตามใจ หรือจะห้ามปรามใจ ถ้าปล่อยไปตามใจก็อาจจะตัดประโยชน์ทั้งปัจจุบันทั้งภายหน้า เช่นเมื่อกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ก็จะไม่สำเร็จทั้งในชั้นปัจจุบัน ทั้งในชั้นข้างหน้า ฉะนั้น ทางที่ถูกจึงต้องห้าม

ปรามใจ จะห้ามปรามด้วยอะไร โดยตรงก็คือ ห้ามด้วยทำความรู้สึกสำนึกในผิดชอบให้เป็นความรู้จริงขึ้น และเมื่อเกิดความรู้สึกขึ้นได้จริง ๆ แล้ว ใจก็จะพ้นได้จากความอยากได้ชอบใจหรือพึงใจนั้น นี้คือความรู้รอด ที่ทุกคนจำต้องมีสำหรับใช้ผจญใจของตัวเองดังกล่าว ส่วนคนอื่น ๆ เช่นมารดาบิดาครูอาจารย์ก็อาจตักเตือนให้สติ แต่ตัวของเราเองจำต้องรับเอาคำตักเตือนของท่านมาเตือนใจของตนเองให้เกิดความรู้รอดขึ้นเอง

ความเผชิญความไม่ชอบใจ ในทางเกลียดไม่ชอบใจก็เหมือนกัน เมื่อไปเกิดความเกลียดไม่ชอบใจขึ้นในใครหรือในสิ่งอะไรจะทำอย่างไร ถ้าปล่อยตามใจก็อาจจะมีเรื่อง เพราะอาจจะต้องเป็นปากเสียงทะเลาะวิวาท ก่อให้โกรธเกลียดกันมากขึ้น จึงควรต้องระงับใจด้วยวิธีทำความรู้สึกตัวว่า เรากำลังโกรธเสียแล้ว ความโกรธไม่ดี และพยายามใช้ความรู้สึกตัวนี้คอยป้องกันไม่ให้โกรธมากขึ้น และคอยระงับผ่อนความโกรธให้น้อยลง ใจก็จะพ้นจากความโกรธไปได้ นี้ก็คือความรู้รอดที่ทุกคนจำต้องมีสำหรับใช้ผจญใจต่อความเกลียดโกรธ คนที่ยับยั้งใจไว้ไม่ได้ ทำไปตามโกรธอย่างผลุนผลัน เกิดเป็นเรื่องราวขึ้นอย่างที่ไม่น่าจะมีเรื่อง บางทีเป็นเรื่องใหญ่โตก็เพราะไม่มีความรู้รอดอย่างสามัญธรรมดา นี่แหละเป็นหลักของใจ

ความเผชิญความหลง เรื่องของความหลงนี้มีบ่อย ๆ บางทีเกิดจากความเชื่อง่ายอย่างที่ถูกเขาหลอกลวงจนเชื่อ บางทีเกิดจากความสะเพร่า ไม่พิจารณาตรวจตราให้รอบคอบ อย่างนักเรียนที่ตอบข้อสอบผิดด้วยความสะเพร่า บางทีเกิดจากไว้วางใจในคนอื่นหรือแม้ในตัวเองมากเกินไป คำที่พูดกันว่าเข้าใจผิด รู้มาผิด เห็นผิด เหล่านี้ แสดงถึงความหลงทั้งนั้น แต่ว่าในขณะที่รู้ตัวว่า เข้าใจผิดก็หมายความว่าหายหลงแล้ว ในขณะที่ยังหลงอยู่นั้นย่อมเข้าใจตนเองว่าเข้าใจถูก รู้ถูก เห็นถูก เพราะผู้หลงเองนั้นไม่รู้สึกตัว บางทีเมื่อรักในสิ่งที่ไม่ควรรัก ชังในสิ่งที่ไม่ควรชัง ก็เรียกกันว่าหลงรัก หลงชังเหมือนกัน และที่กำลังหลงอยู่นั่นก็เพราะขาดความรู้จริงในสิ่งนั้น ๆ ถ้ามีความรู้จริงอยู่แล้วจะไม่เกิดความหลงไปได้เลย ฉะนั้น คนที่มีปกติสอบสวนพิจารณาโดยรอบคอบเพื่อให้เกิดความรู้จริงในเรื่องต่าง ๆ อย่างถ่องแท้จึงยากที่จะหลงเข้าใจผิดไปในเรื่องเหล่านั้น วิชชาคือความรู้จริง และวิมุตติคือความพ้นหลง หรือรวมเรียกว่าความรู้รอด จึงเป็นหลักผจญใจต่อความหลงในสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเผชิญอยู่ในชีวิต คนที่มีหลักดังกล่าวนี้อยู่พอสมควร ย่อมสามารถนำชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูก ยากที่ใคร ๆ หรือสิ่งอะไรจะหลอกลวงได้

ผู้ประสบความสำเร็จ

ท่านผู้ประสบความสำเร็จในทุก ๆ ทางต้องมีความรู้รอดเป็นหลักประจำใจ จึงสามารถทำการงานที่เป็นประโยชน์ทั้งหลายให้สำเร็จไปได้ ยกตัวอย่างในทางคดีโลก เมื่อทุก ๆ คนผ่านไปที่ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม จะได้พบพระบรมรูปทรงม้าเป็นอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕ และเมื่อผ่านไปที่สวนลุมพินี จะได้พบพระบรมรูปรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงใช้พระปัญญาในการทรงดำเนินรัฐประศาสโนบาย และได้ทรงหักห้ามพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก ในคราวที่ทรงเผชิญเหตุการณ์อันร้ายแรงบางครั้ง ถ้าจะทรงปล่อยให้เกิดความโกรธและทำไปตามโกรธแล้วก็น่าที่จะทรงรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไว้มิได้ และในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระราชหฤทัยในราชการสงครามครั้งนั้นโดยถูกต้อง ทั้งที่ปรากฏว่าคนส่วนมากไม่เห็นด้วย ฉะนั้น ด้วยอาศัยพระปรีชาญาณอันถูกต้องของพระมหากษัตริย์เจ้าทั้งสองพระองค์นี้ ประเทศชาติจึงรอดพ้นมาได้โดยสวัสดี พระปรีชาญาณอันถูกต้องนี้นับว่าเป็นความรู้ ความที่ประเทศชาติรอดพ้นจากภัยพิบัตินับว่าเป็นความรอด ซึ่งเป็นความรอดที่คนไทยทั้งปวงมี

ส่วนได้รับ ท่านผู้ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่อื่น ๆ นอกจากนี้ก็ต้องอาศัยหลักดังกล่าวมาเช่นเดียวกัน

ประโยชน์ของวิชชาวิมุตติในทางคดีธรรม

ส่วนในทางคดีธรรม พระพุทธเจ้าเมื่อยังไม่ได้ตรัสรู้ เรียกกันว่าพระโพธิสัตว์ แปลว่า ผู้ข้องติดอยู่ในความรู้ คือเป็นผู้รักความรู้หรือรักเพื่อจะรู้ จึงไม่ยอมเชื่อถือติดอยู่ในลัทธิคำสอนที่มีอยู่แต่เดิม ทรงค้นคว้าหาความรู้จริงยิ่งขึ้นไปอยู่เสมอ ฉะนั้น พระองค์จึงทรงเจริญด้วยความรู้ และทรงหลุดพ้นจากความหลงผิด อันนับว่าวิชชาวิมุตติยิ่งขึ้นโดยลำดับ จนได้ทรงประสบวิชชาวิมุตติอย่างสูงสุด อันเป็นปรมัตถะ คือประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ในพระพุทธศาสนา พระพุทธสาวกทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน แต่ต้องอาศัยพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอบรมด้วยวิธีต่าง ๆ บางทีพระพุทธเจ้าทรงอบรมด้วยวิธีที่เรียกว่าหนามยอกเอาหนามบ่ง ดังเรื่องพระนันทะพุทธอนุชา พระนันทกุมารเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมหาปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระกนิษฐภคินีของพระพุทธมารดา พระนันทะจึงเป็นพระพุทธอนุชาต่างพระมารดาของพระพุทธเจ้า ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดา ณ กรุงกบิลพัสดุ์ วันหนึ่งได้มีพิธีวิวาหมงคลอภิเษกของพระนันทกุมาร พระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้า

ไปบิณฑบาต ได้ทรงมอบบาตรประทานให้พระนันทกุมารถือตามเสด็จส่ง ได้เสด็จกลับพระวิหารโดยไม่ทรงรับบาตรคืนจากพระนันทกุมาร ฝ่ายพระนันทกุมารก็ไม่กล้าจะกราบทูลให้ทรงรับบาตรคืน ได้แต่คิดว่าจักทรงรับบาตรคืนที่หัวบันได ที่พระลานหลวง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงรับบาตรคืน พระนันท-กุมารจึงจำต้องถือบาตรตามเสด็จออกไป ในขณะที่เสด็จออกจากตำหนัก นางสากิยานีผู้งามเลิศคู่อภิเษกได้ทูลเตือนพระนันทกุมารให้รีบกลับ คำของนางได้เข้าไปฝังใจอย่างลึกซึ้ง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงรับบาตรคืน เสด็จนำไปจนถึงวิหารแล้วตรัสว่าจักบวชหรือ พระนันทะไม่กล้าทูลปฏิเสธ ทูลรับว่าจักบวช ด้วยความคารวะในพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสั่งให้สงฆ์บวชพระนันทกุมารเป็นภิกษุรูปหนึ่งแล้ว ฝ่ายท่านพระนันทะครั้นบวชแล้วก็ได้ตามเสด็จพระพุทธเจ้า จากกรุงกบิลพัสดุ์ ไปกรุงสาวัตถี อยู่ในพระเชตวันวิหาร แต่ก็ไม่มีความผาสุกคิดจะลาสิกขาอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบ ได้ตรัสเรียกไปถาม ท่านพระนันทะก็กราบทูลสารภาพว่ามีจิตใจกระหวัดถึงสากิยานีงาม ไม่อาจจะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ต่อไป พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงให้พระนันทะเห็นว่า นางที่งามยิ่งกว่าสากิยานีคู่อภิเษกของพระนันทะมีอยู่ ในตอนนี้พระอาจารย์ได้แสดงเรื่องประกอบด้วยฤทธิ์ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงนำพระนันทะไปเที่ยวโลกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้ทรงแสดงให้

พระนันทะเห็นนางลิง หู จมูก และหางขาดตัวหนึ่งในระหว่างทาง และทรงแสดงให้เห็นนางอัปสรเป็นอันมากในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตรัสถามว่าสากิยานีคู่อภิเษกกับนางอัปสรเหล่านี้ใครจะงามกว่ากัน พระนันทะกราบทูลว่านางอัปสรเหล่านี้งามกว่ามากนัก เทียบกันไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า จงยินดีประพฤติพรหมจรรย์ต่อไปเถิด ทรงเป็นผู้รับประกันจะให้ได้นางอัปสรเหล่านี้ พระนันทะก็ถอนใจได้จากความรักในสากิยานีคู่อภิเษก กลับตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์ด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้าองค์ประกัน แต่เมื่อตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์อย่างเต็มที่ ในที่สุดก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ คือได้ประสบวิชชาและวิมุตติอย่างสูงสุด จึงพ้นจากความปรารถนาต้องการทุกอย่างตลอดถึงนางอัปสร พระพุทธเจ้าจึงทรงพ้นจากความเป็นผู้รับประกันไปโดยธรรมดาเอง เรื่องนี้ควรเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ในการที่จะฉลาดหาวิธีแนะนำเด็กให้ดำเนินไปในทางที่ถูกอย่างแยบยลนุ่มนวลแต่เข้มแข็ง

ทางปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่นี้ คือมรรคมีองค์ ๘ อันย่อลงในไตรสิกขาดังแสดงแล้วแล

ปญฺญาย ปริสุชฺฌติ

คนย่อมบริสุทธิ์ด้วยปัญญา

ราคา 12.00 บาท